

Ρουφίδου, Ειρήνη, « *Η παιδαγωγική των βρεφών και των μικρών παιδιών (0-3 χρόνων) στο παράδειγμα του Loczy* » Εισήγηση στο « Σύγχρονες Τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21^{ου} αιώνα», 2^ο Διεθνές Συνέδριο Προσχολικής Αγωγής, Ιωάννινα, 22-24 Οκτωβρίου, **2010**.

Η παιδαγωγική των βρεφών και των μικρών παιδιών (0-3 ετών) στο παράδειγμα του Lóczy.

*Ειρήνη Ρουφίδου: Καθηγήτρια Εφαρμογών Τμήμα Προσχολικής Αγωγής
ΤΕΙ Αθήνας*

La conception que le « bébé est une personne » est au sein de la réflexion pédagogique à l'institution Loczy. Sa fondatrice, la pédiatre Hongroise Emmi Pikler a mis en valeur, par son œuvre, l'importance de l'activité spontanée et autonome du bébé pendant les soins corporels et pendant du jeu. D'après des travaux des recherches scientifiques la pédagogie Lóczy est considérée étant que prévention des carences affectives du tout-petit et en même temps un mode d'accueil, bien réfléchi, dans l'objectif du bien-être du bébé accueilli.

Η παρούσα εισήγηση σκοπό έχει να κάνει γνωστή στον Ελληνικό χώρο την παιδαγωγική **Lóczy**, η οποία είναι όχι απλά μια μέθοδος αλλά «επιστημολογία ως προς την υποδοχή των μωρών» αναφέρει ο P. Dellion (2001, σελ: 21). Έγινε γνωστή από τις Γαλλίδες ερευνήτριες M. David G. Appel το 1973 μετά από μια επίσκεψή τους στο ίδρυμα-θεσμός Lóczy.

Η συγκεκριμένη παιδαγωγική στην αρχή εφαρμόστηκε σε χώρους υποδοχής μικρών παιδιών χωρίς οικογένεια (βρεφοκομεία) όμως σιγά-σιγά η εφαρμογή της εξαπλώθηκε και σε άλλους χώρους όπως οι

Βρεφικοί σταθμοί, συμβουλευτικοί σταθμοί γονέων-παιδιών και παιδιατρικά νοσηλευτικά ιδρύματα. Η συμβολή των αρχών της στην σωματική και ψυχική υγεία των βρεφών και των μικρών παιδιών αναγνωρίζεται διεθνώς και εφαρμόζεται τόσο αυτούσια όσο και μερικώς σε πολλούς χώρους υποδοχής. Ιδρύματα του εμπνεύστηκαν από την παιδαγωγική αυτή, λειτουργούν στην Ευρώπη στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Λατινική Αμερική και τελευταία στην Αφρική (Burkina Faso και Μάλι).

Η Emmi Pikler και το Ινστιτούτο Loczy .

Το Lóczy είναι ένας ίδρυμα-θεσμός που ιδρύθηκε στην Ουγγαρία συγκεκριμένα στη Βουδαπέστη το 1946 από την παιδίατρο Emmi Pikler και υποδέχεται παιδιά ηλικίας 0-3 ετών χωρίς οικογένεια. Αρχικά λειτούργησε με την μορφή βρεφοκομείου στη πορεία όμως παρέχει και διαφορετικές υπηρεσίες σε μικρά παιδιά και γονείς, όπως συμβαίνει στις μέρες μας.

Η αρχική διαπίστωση της Emmi Pikler ότι η μητρική σχέση είναι αδύνατον να αναπαραχθεί την οδήγησαν να οργανώσει και να διατυπώσει τις αρχές μιας νέας παιδαγωγικής και ένα μοντέλο σχέσης ανάμεσα στο βρέφος και τον ενήλικα που παρέχει την φροντίδα, τέτοιο ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των παιδιών.

Η καινοτόμος, για την εποχή, αντίληψη της αναφορικά με το βρέφος όπου το θεωρεί ως ένα άτομο ικανό να εκφράσει τις ανάγκες του, να καταφέρει να γίνουν αυτές κατανοητές και να αλληλεπιδράσει με τον περίγυρό του, στην περίπτωση που συναντήσει ενήλικες έτοιμους και διαθέσιμους να το «ακούσουν» και να δώσουν προσοχή και σημασία στις εκδηλώσεις του, επηρέασαν την προσέγγιση της. Η έννοια της προσοχής όπως αυτή αναλύεται και προσεγγίζεται από την Anna Tardos

(2001:pp51-65) αποτελεί ένα κεντρικό στοιχείο «οργανωτή» στη παιδαγωγική Lóczy, αναφέρει ο B. Golse (2001 :p 16)

Η Emmi Pikler πίστευε επίσης ότι το μωρό είναι ένας δυναμικός πρωταγωνιστής της ανάπτυξής του και μπορεί να γίνει πραγματικά ένας δραστήριος συμμετέτοχος στη φροντίδα που του παρέχεται από τους ενήλικες του περιβάλλοντός του.

Η τρίτη βασική πεποίθηση της, στην οποία κατέληξε η E. Pikler μετά από πολύχρονες παρατηρήσεις, καταγράφεται στο έργο της και συνοψίζεται στις φράσεις ότι ένα παιδί δεν πρέπει ούτε να εμποδίζεται να κινηθεί (π.χ. μένοντας δεμένο για ώρες σ' ένα ριλάξ) αλλά ούτε και να το βάζουμε σε μια στάση την οποία δεν έχει κατακτήσει ακόμη. Κατά την ίδια θα πρέπει να αναμένουμε το ίδιο το παιδί να οδηγηθεί από μόνο του σε κατακτήσεις που συνάδουν με το δικό του προσωπικό ρυθμό μέσα από μεγάλη σωματική ασφάλεια. Οι κατακτήσεις του στον σωστό χρόνο από άποψη ρυθμού ανάπτυξης, θα οδηγήσουν το μικρό παιδί να βιώσει ένα συναίσθημα αποτελεσματικότητας, το οποίο θα του δώσει εμπιστοσύνη στις δικές του προσωπικές ικανότητες.

Αυτές οι ιδέες της E. Pikler καθόρισαν τις βασικές αρχές της Παιδαγωγικής Lóczy και των πρακτικών που υιοθετήθηκαν και υιοθετούνται στους χώρους εφαρμογής με αποτέλεσμα το όνομα της να ταυτιστεί με αυτό του Lóczy.

Βασικές αρχές της Παιδαγωγικής Lóczy.

Οι αρχές της Παιδαγωγικής Lóczy που καθοδηγούν την δράση του κάθε εμπλεκόμενου στη καρδιά του θεσμού συνοπτικά παρουσιάζονται ως εξής:

Αυτόνομη δράση του βρέφους και του μικρού παιδιού: Η ανάπτυξη της επιθυμίας για την αυτόνομη δράση θεωρείται το πρωταρχικό για την αγωγή των μικρών παιδιών. Η επιθυμία της αυτόνομης δράσης είναι αυτή

που θα διαμορφώσει μελλοντικά το παιδί, μέσα από τον πειραματισμό των καταστάσεων, σ' έναν δημιουργικό και υπεύθυνο ενήλικα. Είναι αναγκαίο η δράση να γεννηθεί στο ίδιο το παιδί για μπορεί να επενδύσει σε αυτήν με μια «ικανότητα στην οποία οδηγείται από μόνο του», την αυθόρμητη δράση. Τα παιδιά λοιπόν είναι εντελώς ελεύθερα στις κινήσεις αλλά ταυτόχρονα προστατευμένα από κινδύνους. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ελευθερίας ο ενήλικας παρεμβαίνει όχι με άμεσο τρόπο και μόνο όταν το παιδί βρίσκεται σε πραγματικό κίνδυνο. Δραστηριοποιεί διαρκώς το παιδί έμμεσα, φροντίζοντας να μην το «τοποθετεί» σε καταστάσεις που δεν αρμόζουν και δεν συνάδουν με την ηλικία του. Θέτει στη διάθεσή του το υλικό, σέβεται το ρυθμό και τις κινητικές του κατακτήσεις και το βοηθά να συνειδητοποιήσει τα επιτεύγματα που έχει εκπληρώσει.

Παιδαγωγός αναφοράς: Μια ιδιαίτερη- συναισθηματική σχέση ενήλικα-παιδιού προσαρμοσμένη στο πλαίσιο του θεσμού : Στην παιδαγωγική Lóczy τονίζεται η αναγκαιότητα για την ύπαρξη μιας ιδιαίτερης, διαρκούς και προνομιούχας συναισθηματικής σχέσης ανάμεσα στον ενήλικα-παιδαγωγό και το παιδί που να χαρακτηρίζεται από σταθερότητα. Η συναισθηματική αυτή σχέση έχει χαρακτηριστικά μιας παιδαγωγικής σχέσης απαλλαγμένη από προσωπικές συναισθηματικές προβολές και προσδοκίες. Επιζητείται μια σχέση και μια δέσμευση του προσωπικού σε πλαίσιο πραγματικό και συνειδητά ελεγχόμενο. Ο **παιδαγωγός αναφοράς** εξασφαλίζει την συνέχεια και την σταθερότητα στο περιβάλλον του παιδιού καθώς και εξατομικευμένη παροχή της φροντίδας, σωματικής και ψυχικής. Η φροντίδα στην παιδαγωγική Lóczy κατέχει σημαίνουσα θέση. Οι εκπρόσωποι της αναφέρουν ότι από το «σωματικό» το παιδί οδηγείται στο «ψυχικό». Η εμπειρίες που αποκτώνται κατά την διάρκεια της σωματικής φροντίδας

βοηθούν το παιδί να συνειδητοποιήσει το σώμα του, να αποκτήσει την εικόνα του σώματός του και κατά συνέπεια την εικόνα του εαυτού του.

Αναγκαιότητα να ευνοηθεί το παιδί να συνειδητοποιήσει τόσο τον εαυτό του όσο και το περιβάλλον του. Οι M. David και G. Appel (1973) σχετικά αναφέρουν ότι με την «κανονικότητα των γεγονότων μέσα στον χρόνο και η σταθερότητα των καταστάσεων στο χώρο» και κυρίως κατά τη διάρκεια των στιγμών της φροντίδας, το μικρό παιδί βοηθιέται να ανακαλύψει ποιος είναι, τι κάνει, τι του συμβαίνει, ποιος ασχολείται μαζί του, ποιο είναι το περιβάλλον του, ποια είναι η δεδομένη κατάσταση καθώς και τι θα του συμβεί. Εκτιμώντας το παιδί, από την πιο μικρή ηλικία, ως «ένα άτομο», επιζητούμε κάθε φορά να έρθουμε σε επικοινωνία μαζί του και να μοιραστούμε τις στιγμές. Ο προφορικός λόγος και το μοίρασμα αυτό επιτρέπουν στο μικρό παιδί σιγά-σιγά να μάθει να γνωρίζει εκ των προτέρων δηλ. να προκαταλαμβάνει τις καταστάσεις και τα γεγονότα και να μπορεί να αλληλεπιδράσει.

Ο ενήλικας παρακινεί και ενθαρρύνει πολύ τη συμμετοχή του παιδιού στη φροντίδα του και στο παιχνίδι, γεγονός που του επιτρέπει και το βοηθά, να αντιληφθεί και να γνωρίσει τον εαυτό του μόνο του, να εκφραστεί και να εκδηλωθεί ως άτομο. Η ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού να συμμετέχει θεωρείται ως αναγκαία βάση για να υιοθετήσει μελλοντικά στάσεις ενήλικου και να «συναντήσει», κατά κάποιο τρόπο, την επιθυμία να δει τον εαυτό του αυτόνομο και υπεύθυνο. Προϋπόθεση βέβαια όλων αυτών είναι να εκλαμβάνεται το παιδί ως άτομο και ποτέ ως «αντικείμενο».

Σημασία της καλής υγείας (σωματικής και ψυχικής) του παιδιού κυρίαρχο μέλημα αλλά και αποτέλεσμα της σωστή εφαρμογής των

προαναφερόμενων βασικών αρχών. Μεγάλη προσοχή δίδεται στη φυσική υγεία του παιδιού. Η διατροφή, ο ύπνος εξατομικεύονται με βάση τις παρατηρήσεις που προκύπτουν και σχετίζονται με την καθημερινότητα του κάθε παιδιού. Οι στιγμές φροντίδας και δράσης του μικρού παιδιού οργανώνονται σεβόμενοι πάντοτε τόσο τον προσωπικό ρυθμό της ημέρας του μικρού παιδιού (ύπνος, ξύπνημα) όσο και τις ανάγκες του.

Συμπερασματικά, στην παιδαγωγική Lóczy η δράση του παιδιού είναι σωματικο- ψυχική. Οι τρεις αυτοί όροι : δράση, σωματικό και ψυχικό είναι αδιαχώριστοι. Η αυτόνομη δράση τώρα, ένας άλλος κεντρικός όρος της σκέψης της E.Pikler, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Το πλαίσιο της ορίζεται χαρακτηριστικά ξεκινώντας από τρία σημεία: α)τον χώρο, β) την σχέση, γ) τον χρόνο και τη συνέχεια. Ο Marcelli, όπως αναφέρεται από τις A. Gozlan-Lonchamp, N. Leblanc και V. Malek (1994 : 13), υπογραμμίζει ότι μέσα από την αυτόνομη ψυχοκινητική δράση του μικρού παιδιού και την επανάληψή της καθώς και την πρώιμη ικανότητα του να «προβλέπει» αυτό που πρόκειται να συμβεί **«μαθαίνει να σκέφτεται»**. Οι βασικές αυτές αρχές της παιδαγωγικής Lóczy καθώς και τα βασικά σημεία που ορίζουν την αυτόνομη δράση του παιδιού, ζητούμενο στην συγκεκριμένη παιδαγωγική, καθορίζουν και αποτυπώνονται στις πρακτικές που χρησιμοποιούνται και εφαρμόζονται στους χώρους υποδοχής των βρεφών και των μικρών παιδιών.

Παιδαγωγικές πρακτικές Loczy.

Οι παιδαγωγικές πρακτικές οργανώνονται λαμβάνοντας υπ' όψη τις βασικές αρχές της παιδαγωγικής καθώς και τα τρία σημεία που ορίζουν την αυτόνομη δράση. Συγκεκριμένα:

- Το ίδρυμα-θεσμός σκέφτεται τον **χώρο** και ο παιδαγωγός τον οργανώνει ως επιμήκυνση του τρόπου υποστήριξης του παιδιού (holding) που χρησιμοποιεί ο ίδιος. Κάθε παιδί έχει επαρκή χώρο για να κινείται χωρίς να εμποδίζει αλλά ούτε και να εμποδίζεται από ένα άλλο παιδί. Τα ρούχα δεν εμποδίζουν την κίνηση και τα αντικείμενα-παιχνίδια που διαθέτει ο χώρος είναι προσαρμοσμένα στις εξελικτικές ικανότητες της στιγμής.

- Στο πλαίσιο της δράσης ορίζεται και η **σχέση με τον παιδαγωγό**. Το μικρό παιδί δεν είναι ποτέ μόνο του. Παιδί και παιδαγωγός έχουν την δυνατότητα να βλέπονται κάθε στιγμή και το παιδί μπορεί να επιβεβαιώνει την παρουσία του ενήλικα ακόμη και όταν αυτός ασχολείται με ένα άλλο παιδί. Η απόσταση τις στιγμές αυτές καλύπτεται λεκτικά, μιλώντας ο ενήλικας στο παιδί.

- Στην παιδαγωγική Lóczy η αυθόρμητη δράση του παιδιού εξελίσσεται μέσα στην μη-παρέμβαση του ενήλικα. Η αυτόνομη δράση και ο **χρόνος** που αφιερώνεται στη φροντίδα είναι φορείς σημαντικών εμπειριών που αμοιβαία η μια τροφοδοτεί την άλλη. Π.χ. Όταν μετά από την ποιοτική φροντίδα ο παιδαγωγός αφήνει το παιδί, γνωρίζοντας ότι το παιδί έχει μέσα πόρους-εφόδια που μπορεί να εκμεταλλευτεί όσο είναι μόνο του.

Ο χρόνος έχει μια κυκλικότητα την οποία αναγνωρίζει γρήγορα το βρέφος μέσα από την επανάληψη των στιγμών φροντίδας, του παιχνιδιού και του ύπνου. Ο χρόνος μετατρέπεται σε λόγο-λέξεις και έτσι οι δράσεις εγγράφονται σε μια τελετουργία επιτρέποντας στο παιδί να τις προβλέπει-προεξοφλεί.

Οι στιγμές της φροντίδας και του παιχνιδιού είναι χρόνος οικοδόμησης.

Π.χ. Εάν σ' ένα παιδί έχουν ικανοποιηθεί οι ανάγκες του μέσα από μια σίγουρη συναισθηματική και διαπροσωπική σχέση, το βρέφος

επωφελείται καλύτερα τις_στιγμές του παιχνιδιού για την σωματικο-ψυχική δόμηση του.

Η σπειροειδής αυτή σχέση του χρόνου με την σταθερότητα και την επανάληψη έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μια **συνέχειας** που το παιδί βιώνει και ως μια «συνέχεια ύπαρξης».

Για όλα αυτά το παιδί ένα ανάγκη από χρόνο. Έχει ανάγκη να μπορεί να διαθέτει όλο το χρόνο του, πηγαίνοντας με τον ρυθμό του στο έπακρο της δράσης του τη δεδομένη στιγμή. Από τη στιγμή που μπορεί να το πραγματοποιήσει ο παιδαγωγός δεν το διακόπτει.

Σε μια τέτοια κατάσταση όπου δίνεται ο **χρόνος** μέσα έναν **χώρο** προσαρμοσμένο στις ικανότητες του παιδιού και μετά από την σταθερή και διαρκή **σχέση** με τον παιδαγωγό η πρώτη δράση που αναπτύσσει το παιδί είναι η ελεύθερη κινητική δράση. Αυτό του εξασφαλίζει μια συνεχή κινητική ανάπτυξη άμεσα συνδεδεμένη με την ψυχική **συνέχεια** και την ικανότητα του **σκέπτεσθαι**.

Στην πρακτική Lóczy ο **θεσμός οφείλει να προσφέρει ένα περιβάλλον σταθερό σίγουρο, και προβλέψιμο** ως απαραίτητη βάση για την σωματική και ψυχική γαλήνη που το βρέφος έχει ανάγκη για να αναπτύξει τις δυνάμεις του και για να μεγαλώσει. Ένας περιορισμένος αριθμός ενηλίκων επεμβαίνει στην ίδια πάντοτε ομάδα παιδιών.

Η ευχαρίστηση που παίρνει το μικρό παιδί από την φροντίδα που του παρέχεται είναι πρωταρχική και είναι αυτή που **ευνοεί και ενισχύει την επιθυμία του για αυτονομία**. Σωματική και ψυχική φροντίδα στη παιδαγωγική Lóczy είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και δεν διαχωρίζονται. Η σωματική φροντίδα στη συγκεκριμένη προσέγγιση παρέχεται ακολουθώντας σταθερούς κανόνες που εφαρμόζονται πάντοτε με τον ίδιο

τρόπο από όλα τα άτομα. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην σταθερότητα των προσώπων με τα οποία το παιδί έρχεται καθημερινά σε επαφή. Ένας αυστηρά περιορισμένος αριθμός ενηλίκων παρέχει φροντίδα στα ίδια κάθε φορά παιδιά. Η σταθερότητα τόσο των ατόμων όσο και των εφαρμοζόμενων πρακτικών στόχο έχουν να εξασφαλίσουν στο παιδί σταθερότητα και « συνέχεια ύπαρξης». Οι στιγμές της φροντίδας αξιοποιούνται ως προνομιούχες στιγμές ανταλλαγών μεταξύ ενήλικα και παιδιού. Οι στιγμές αυτές βοηθούν στη δημιουργία μιας τρυφερής συναισθηματικής σχέσης και οδηγούν το παιδί στην απόκτηση της εικόνας του εαυτού του. Εκτιμώνται ως συνάντηση ενήλικα-παιδιού με στόχο την αμοιβαία γνωριμία. Άμεσο ζητούμενο στην παροχή της φροντίδας είναι η συμμετοχή του παιδιού η οποία είναι πάντοτε ανάλογη της ηλικίας του. Δίδεται ο χρόνος ώστε το παιδί να συμμετέχει με τον δικό του τρόπο και τον δικό του ρυθμό. Το σκεπτικό της Παιδαγωγικής Lóczy, όπως αναφέρεται από την Anna Tardos (2001:65) διάδοχο της E. Pilker στο ινστιτούτο, είναι : ενήλικας και παιδί «να κάνουν πράγματα μαζί και να είναι μαζί».

Σε πρακτικό επίπεδο.

- Το παιδί κατά τη διαδικασία της φροντίδας αντιμετωπίζεται ως ένα άτομο που αισθάνεται, παρατηρεί, καταγράφει, κατανοεί και ποτέ ως αντικείμενο
- Δεν υπάρχει κανενός είδους βιασύνη, ο παιδαγωγός δίνει στο παιδί το χρόνο που έχει ανάγκη
- Οι στιγμές της φροντίδας δεν διακόπτονται ποτέ, παρά μόνο σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις. Ο ενήλικας τελειώνει αυτό που έχει δεσμευτεί να κάνει με το παιδί τη δεδομένη στιγμή.
- Κατά τις στιγμές της φροντίδας αξιοποιείται από τον ενήλικα η αυθόρμητη δράση του παιδιού .

Οι κινήσεις και οι χειρονομίες του παιδαγωγού είναι πάντοτε ήπιες, τρυφερές, από το άγγιγμα, την αγκαλιά μέχρι τον «χειρισμό» του παιδιού. Οι πράξεις πάντοτε πλαισιώνονται και συνοδεύονται από τον λόγο-ομιλία. Απευθύνεται ο λόγος με την προσωπική επίκληση, χρησιμοποιώντας πάντοτε το όνομα του παιδιού και ζητείται η συμμετοχή του σε κάθε κίνηση σεβόμενοι πάντοτε τον προσωπικό ρυθμό ανάπτυξης του, τις ανάγκες του και την προσωπικότητα του. Η χρήση του λόγου είναι μια από τις βασικές παραμέτρους της παιδαγωγικής Lóczy. Το παιδί προετοιμάζεται και ενημερώνεται για το τι πρόκειται να επακολουθήσει και το τι γίνεται τη δεδομένη στιγμή. Του παρουσιάζονται πρόσωπα, πράγματα, δράσεις, η παιδαγωγός κάνει λόγο-λέξεις το κάθε τι που βιώνει το μικρό παιδί και επεξηγούνται οι χειρονομίες και οι αντιδράσεις του. Είναι ένας διαφορετικός τρόπος για να το παροτρύνει να συμμετέχει στη παροχή της φροντίδας του και ταυτόχρονα να συνειδητοποιεί τον εαυτό του και το περιβάλλον γύρω του. Όλα οδηγούν σε μια εξατομικευμένη παροχή φροντίδας μέσα όμως από σταθερούς κανόνες κάθε φορά, στους οποίους προσαρμόζεται ο ενήλικας με στόχο πάντα το «καλό» του παιδιού.

Τα γεύματα δίνονται επίσης σύμφωνα με την αρχή που διέπει τη φροντίδα. Η έλλειψη βιασύνης χαρακτηρίζει τις στιγμές των γευμάτων όπου η προσοχή του ενήλικα προς το παιδί και η άνεση του ίδιου παιδιού δίνουν την εντύπωση μιας πραγματικής επαφής.

Η αυθόρμητη αυτόνομη δράση και το ελεύθερο παιχνίδι. Πέρα από την αυθόρμητη δράση που λαμβάνει χώρα κατά τις στιγμές της φροντίδας προκαλείται επίσης και μέσα από το ελεύθερο παιχνίδι. Η αυθόρμητη δράση στην οποία οδηγείται από μόνο του το μικρό παιδί και την οποία ακολουθεί ελεύθερα και με τρόπο αυτόνομο έχει ουσιώδη αξία

για την ανάπτυξή του. Αυτή η αυθόρμητη δράση οφείλει να είναι μια ασταμάτητη πηγή ευχαρίστησης που να ανανεώνεται συνεχώς. Τα παιδιά τοποθετούνται σε καταστάσεις που ευνοούν όσο το δυνατόν περισσότερο την αυτόνομη, αυθόρμητη δράση τους. Γι' αυτό κάθε φορά λαμβάνουμε υπ' όψη:

- Να γίνεται η κατανομή στο χρόνο σύμφωνα με το ρυθμό του παιδιού όσο αναφορά τον ύπνο. Το παιδί θα πρέπει να έχει ξυπνήσει καλά για να επωφεληθεί στο έπακρο τις εμπειρίες και όταν δίνεται η πρώτη ένδειξη κούρασης να πηγαίνει για ανάπαυση.

- Ο χώρος θα πρέπει να είναι λίγο μεγαλύτερος από αυτόν τον οποίο κατακλύζει το παιδί με τη δράση του, ώστε να του επιτρέπει να εξελίσσεται διατηρώντας το ταυτόχρονα μέσα σε ένα περιβάλλον ασφάλειας και επιτρέποντας του να τον χρησιμοποιεί στο σύνολο του με τρόπο αυτόνομο. Οφείλει να επιτρέπει στα παιδιά να μην ενοχλούνται μπορώντας όμως να συναντηθούν χωρίς να είναι επικίνδυνα.

- Το υλικού του παιχνιδιού να είναι τέτοιο ώστε να λαμβάνει υπ' όψη του τις δυνατότητες του παιδιού για μετακίνηση και για χειρισμό των αντικειμένων και επίσης να ανταποκρίνεται στο εξελικτικό στάδιο και το ενδιαφέρον του.

- Ο ενήλικας παρατηρεί και επεμβαίνει σπάνια και με τέτοιο με τρόπο ώστε η παρέμβασή του να μην αποτυπώνεται άμεσα και να έχει αντίκτυπο στο παιχνίδι παρά μόνο εάν το παιδί βρίσκεται σε δύσκολη κατάσταση (διαπληκτισμού, ανίας, πλήξης κλπ). Ο παιδαγωγός οφείλει να διατηρεί τις καλύτερες δυνατές συνθήκες που προάγουν την δράση στην οποία οδηγείται το παιδί μόνο του, να σχολιάζει την πρόοδο του και να ευνοεί την συνειδητοποίηση του.

Κλείνοντας και επειδή αναφέρθηκε η χρήση της παρατήρησης θα ήταν σκόπιμο να τονιστεί ότι η παρατήρηση είναι «εργαλείο» φροντίδας στην υποδοχή των βρεφών και των μικρών παιδιών.

Προσοχή και η παρατήρηση ως παιδαγωγικά εργαλεία και μέθοδο εργασίας με τα μικρά παιδιά. Η παρατήρηση στη παιδαγωγική Lóczy είναι όχι μόνο μια μέθοδος εργασίας με τα μικρά παιδιά αλλά και μια μορφή φροντίδας. Η προσοχή που χαρακτηρίζει τους δύο εμπλεκόμενους δηλαδή παιδαγωγό και παιδί, λειτουργεί ως μηχανισμός να κρατηθούν και οι δύο σε ένα επίπεδο αμοιβαίας διέγερσης και βοηθά το παιδί να αποκτά εμπειρίες και να τις μοιράζεται μαζί με τον παιδαγωγό. Με την χρήση της παρατήρησης ως μεθόδου το παιδί γίνεται συστηματικά «αντικείμενο» προσοχής του παιδαγωγού, ο παιδαγωγός αφενός εκπαιδεύεται σιγά -σιγά και αφετέρου γνωρίζει καλύτερα το παιδί και τις ιδιαιτερότητες του. Επιπλέον οι καταγραφές των παρατηρήσεων και το μοίρασμα των διαφορετικών καταγραφών που αφορούν το ίδιο παιδί μεταξύ των παιδαγωγών βοηθά να αναπτύσσεται μια συνολική και συλλογική εικόνα του παιδιού απαλλαγμένη από προσωπικές ερμηνείες και αναλύσεις. Οι καταγραφές αυτές γίνονται «τόπος» ανάλυσης και στοχασμού του παιδαγωγικού έργου που επιτελείται στους χώρους υποδοχής των βρεφών και των μικρών παιδιών.

Τέλος η ερώτηση που τίθεται είναι μπορεί η παιδαγωγική Lóczy να εφαρμοσθεί σε παιδιά ηλικίας πάνω των δύο ή τριών ετών δεδομένου ότι καταγράφεται κυρίως ως μια παιδαγωγική της φροντίδας την οποία έχουν περισσότερη ανάγκη κυρίως τα μικρότερα παιδιά; Η απάντηση είναι ναι, καθώς είναι μια παιδαγωγική που σέβεται το ρυθμό και την ανάπτυξη, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του παιδιού.

Βιβλιογραφία:

David, M.& Appel,G. : (1973). *Lóczy ou le maternage insolite*, Paris : Scarabée.

Dellion, P. : (2001). Les interactions bébé-institutions : Quelques réflexions à la lumière des données récentes de la psychiatrie du bébé pour en tirer les conséquences. In Dellion, P. (sous la direction), *Les bébés et ses institutions*,(pp17-34). Collection Mille et un Bébé, Ramonville Saint-Agne : Erés

Gozlan-Lonchamp, A. , Leblanc, N., Malek, V. (1994). « Le bébé actif : Plus que du jeu » Actes Journées Scientifiques du 19-20 Mars, *Du corporelle au psychique : le bébé actif dans le jeu et dans les soins*, Paris, Fondation de France, Association Pikler Lóczy de France.

Golse, B. : (1998) Du risque autistique au risque prédictif : dépistage précoce et prévention. In Dellion, P (sous la direction) *Les bébés à risque autistique*,(pp11-25) collection Mille et un Bébé, Ramonville Saint-Agne : Erés.

Pikler, E : (1979). *Se mouvoir en liberté dès le premier âge*, Paris, P.U.F..

Szanto-Feder, A. : (2002) (sous la direction), *Lóczy : un nouveau paradigme ?* Paris : P.U.F..

Tardos, A. : (2001, 2ème éd.). Observation du bébé dans sa relation avec le soignant. In Dugnat, M., (sous la direction) *Le monde relationnel du bébé* (pp59-74). Ramonville Saint-Agne : Erés.

Tardos, A. : (2001). L'observation du bébé dans l'approche d'Emmi Pikler. In Dugnat, M., (sous la direction) *Observer un bébé avec attention ?* (pp51-65). Ramonville Saint-Agne : Erés.

Tardos, A. : (1998). Le soin corporel. In Appel, G. & Tardos, A. , (sous la direction) *Prendre soin d'un jeune enfant : De l'empathie aux soins thérapeutiques*, (pp147-154), Ramonville Saint-Agne : Erés.